

МИСТЕЦЬКА ЕРУДИЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОЛІХУДОЖНЬОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті аналізуються проблеми впровадження світоглядних засад у процес професійної підготовки вчителя музики. Розкривається специфіка пізнання явищ музичного мистецтва. Обґрунтовується генетична спорідненість мистецтв, особливості впливу художнього образу на свідомість особистості. Сутність понять «поліхудожній» та «полікультурний» осмислюється в контексті глобалізації культурного розвитку сучасного суспільства. Висвітлюються переваги комплексного підходу до пізнання мистецьких явищ. Цілеспрямований розвиток мистецької ерудиції розглядається як ефективний спосіб формування поліхудожнього світогляду.

Ключові слова: *художній образ, ерудиція, мистецька освіта, музичне мистецтво, інтеграція, поліхудожній світогляд, цілісне пізнання.*

Гуманістичні тенденції, посилюючи людський фактор в суспільстві, загострюють проблеми самовизначення та самореалізації особистості. Усвідомлення індивідуума частиною загальносвітової культури сприяє формуванню ціннісного ставлення людини до себе та навколишнього світу. В умовах сучасної педагогічної дійсності все виразніше знаходять свої обриси наукові підходи, пріоритетом яких виступають світоглядні засади професійної діяльності. Особливої гостроти зазначена проблема набуває в системі фахової підготовки майбутнього вчителя музики.

Музично-педагогічна освіта накопичила значний досвід формування й розвитку художніх інтересів, мистецьких смаків, естетичних ідеалів та емоційно-творчого досвіду, що складають підґрунтя для становлення світоглядної позиції особистості. Визначальними для усвідомлення ролі світогляду в процесах духовного розвитку людини стали праці видатних філософів (Г. Гегель, К. Дюрінг, В. Дільтей, І. Кант, М. Шелер) та теоретико-методологічні розробки сучасних вчених (І. Бех, М. Каган, Є. Прасолов, О. Рудницька, Л.Школяр). Сьогодні науковий пошук педагогів-практиків спрямований на винайдення ефективних методик та технологій формування світогляду в системі мистецької освіти (К. Васильковська, Г. Гайнетдінова, О. Горожанкіна, Ю. Смаковський, С. Соломаха, Т. Росул).

На думку багатьох вчених, формування світогляду майбутнього вчителя музики значною мірою залежить від результатів комплексного підходу до організації творчої діяльності. Осмислення генетичної спорідненості мистецтв та специфічного впливу художнього образу на свідомість особистості спричинило рух до інтегративного поєднання дисциплін художньо-естетичного циклу в мистецьких закладах освіти, визначило пріоритет педагогічних технологій особистісно-розвивального спрямування (О. Бузова, О. Гайдамака, Т. Дорошенко, Л. Масол). Спеціальні наукові праці присвячено методам впровадження художньо-інтеграційних процесів в мистецькій освіті (Л. Мун, Г. Падалка, О. Шевнюк, Б. Юсов).

Незважаючи на ґрунтовне висвітлення різноманітних аспектів досліджуваної проблеми в науково-методичній літературі, освітня практика засвідчує існування певних суперечностей, що виникають між суспільними запитами щодо професійних якостей майбутнього вчителя музики, загальними тенденціями гуманізації сучасної музичної освіти та відсутністю належної реалізації потужного виховного впливу різних видів мистецтва на духовний розвиток та становлення світогляду фахівця під час навчання. Необхідність розв'язання існуючих проблем потребує всебічного вивчення розвивального потенціалу поліхудожніх явищ у процесі формування цілісної особистості.

Метою статті є висвітлення важливих аспектів осягнення глибинного смислу музичних явищ крізь призму мистецької інтеграції, обґрунтування мистецької ерудиції як визначального чинника розвитку поліхудожнього світогляду майбутнього вчителя музики.

Віддзеркалюючи різноманітні явища буття, мистецтво сприяє засвоєнню унікальних досягнень світової культури і у такий спосіб забезпечує становлення власного духовного світу особистості. Розглядаючи творчу діяльність людини в контексті загального вчення про розвиток, вчені підкреслюють особливі можливості музики, здатної виступати компонентом створення відповідного образу світу. Народившись в надрах первісного синкретичного прамистецтва, музика володіє специфічною властивістю втілювати в художніх образах багатомірну картину дійсності, формувати ставлення особистості до навколишнього світу.

Важливо наголосити, що у процесі художнього сприймання, мислення та творчої діяльності людина оперує такими поняттями як художня ідея, художній задум, художній образ, композиція, колорит художнього твору тощо. Ці та інші поняття й терміни є спільними для багатьох видів мистецтва. Вчені зазначають, що «термінологічні запозичення або знову відсилають нас до першооснов музики, що народилася в синкретичній діяльності, або вказують на можливості нового синтезу. В окремих із запозичених термінів виразно видно їх джерело» [1, с. 171]. Існування типологічних властивостей різних видів мистецтва та світоглядне відношення до дійсності, як основи творчої діяльності, зумовлює актуальність впровадження поліхудожніх засад у процес формування світогляду майбутнього вчителя музики.

В науково-методичній літературі *термін «поліхудожній»* здебільшого вживається для характеристики образу світу, відображеного сукупністю видів мистецтв; визначення комплексного впливу мистецьких різновидів на свідомість особистості; опису твору, який поєднує в собі різні мистецтва. Як процес створення цілісної та багатомірної картини світу, поліхудожність виступає одним з провідних методологічних принципів сучасної освіти в багатьох країнах. Мету поліхудожнього виховання вчені вбачають в тому, щоб дати можливість учню усвідомити витоки різних видів художньої діяльності і набути знань, умінь і навичок в галузі кожного мистецтва [2, с. 6]. Пріоритетними напрямками поліхудожньої освіти є вивчення різновидів мистецтва, створення інтегрованих навчальних курсів, використання мистецтва як способу розвитку спеціальних художніх здібностей і мислення та універсального способу стимулювання творчого потенціалу особистості.

Глобалізація культурного розвитку людства спричинила виникнення спорідненого поняття – *полікультурного* художнього образу світу, в якому гармонічно поєднуються та взаємодоповнюються мистецькі надбання народів всесвіту. Дослідники наголошують, що полікультурність, ґрунтуючись на взаємопроникненні мистецтва і культури різних народів, стала характерним явищем сьогодення. Як результат стрімкого розвитку соціокультурної, художньо-творчої, науково-дослідної діяльності, полікультурні явища поглиблюють проблеми естетичного вибору, ускладнюють визначення критеріїв загальносвітових культурних і мистецьких цінностей. У зв'язку з цим представляє інтерес концепція «інтеркультурної освіти», головна мета якої полягає у формуванні в особистості здатності до творчого співробітництва, адекватного самостійного вибору в оцінках, правильного усвідомлення сутності загальнолюдських цінностей [3, с. 169].

Готовність до нових освітніх реалій, набуття досвіду опанування складним, розмаїтим сучасним культурно-мистецьким середовищем та сформованість художньо-світоглядних поглядів майбутнього вчителя музики значною мірою визначається рівнем розвиненості його *мистецької ерудиції*.

В буквальному сенсі «ерудиція» означає вченість, пізнання, поінформованість, начитаність, широка обізнаність. Ерудиція передбачає додаткові знання в області предметної інформації, що розширює інтелектуальний діапазон. Вважається, що ерудиція формується в результаті навчання, систематичного читання та осмислення різноманітних джерел. Вчені наголошують, що «ерудиція є свідченням високого інтелектуального розвитку людини, розвиненості її духовних сил, пам'яті. Набувається ерудиція шляхом наполегливої і клопіткої праці, систематичного навчання, наукового пошуку, власних роздумів над

проблемою» [4, с. 118]. Мистецька ерудиція, складаючи основу для глибокого осмислення законів музичного мистецтва, виступає могутнім засобом збагачення суб'єктивного світосприймання і світовідчуття.

Соціально-історична детермінованість мистецьких явищ потребує оволодіння інформацією стосовно особливостей розвитку певних історичних періодів, художньо-культурного контексту, обізнаності щодо світогляду композитора, моральних засад та естетичних критеріїв творчості митця. Комплекс подібних знань формує мистецьку ерудицію музиканта, виступаючи вагомим чинником успішності його професійної діяльності.

Формування мистецької ерудиції як чинника розвитку поліхудожнього світогляду музиканта, що забезпечує цілісне осягнення музичних явищ, потребує реорганізації форм та змісту навчального процесу. Розв'язанню цієї проблеми сприятиме упровадження принципів дидактичної інтегродогії, зорієнтованих на проблемний підхід до визначення змісту професійної освіти, формування цілісної системи загальних та фахових знань на засадах інтеграції, використання у навчальному процесі багаторівневих моделей структурування знань, усвідомлення множинності змісту освіти.

Цілісний характер художньо-пізнавальної діяльності визначає пріоритет принципу *інтеграції мистецьких знань*. Інтегрований підхід відрізняється цілісністю загальних законів сприйняття, формуванням відповідних емоцій, естетичних почуттів засобами різних видів мистецтва. Споріднення мистецтв за допомогою емоцій та почуттів сприяє переведенню змісту одного художнього явища на мову іншого. Будь-який вид мистецтва, використаний окремо, не може повною мірою забезпечити розв'язання освітніх завдань, тому лише інтеграція мистецтв сприятиме гармонійному розвитку особистості, розкриваючи цілісну художню картину світу, і в такий спосіб впливатиме на формування світогляду людини [5, с. 105-118].

Важливим напрямком розвитку мистецької ерудиції майбутнього вчителя є накопичення *фонду художньої інформації*, що містить розгалужену систему теоретичних і практичних знань в різних областях теорії, історії, естетики музики. Комплекс мистецьких та загальнокультурних відомостей, опанованих майбутнім фахівцем, у професійній літературі відбивається в понятті тезаурусу. Педагоги-музиканти підкреслюють взаємозумовленість змісту мистецького тезаурусу та загальнокультурного і професійного розвитку. Накопичення необхідного обсягу мистецьких знань, відкриваючи нові підходи до змісту і способів здобуття художньої інформації, становить підґрунтя для розвитку асоціативного мислення особистості.

Пізнавальні процеси об'єднують фізіологічні й психічні механізми, що взаємодіють між собою. Найбільш рельєфно подібна взаємодія виявляється під час виникнення *асоціацій*, які розглядаються як універсальні явища психічного життя людини, що мають величезний вплив на семантичний аспект музичного сприйняття. Природа асоціацій полягає в тому, що психіка людини може з'єднувати різні образи стійкими зв'язками і, збуджуючи одну з ланок, викликати інші образи. Інтеграційна сутність чуттєвого осягнення художнього смислу актуалізує взаємодію мистецтв, звернених до різних органів чуття, що сприяє виникненню особливого роду уявлень. Важливим моментом їх появи вважається синестезія – взаємодія зору, слуху та інших відчуттів у процесі сприймання. Відомо також, що асоціативне мислення людини передбачає встановлення численних аналогій між схожими характеристиками як художніх, так і позахудожніх явищ. Поряд з цим, образи-уявлення в галузі окремих видів мистецтва можуть інтегруватися в іншу художню цілісність, перетворюючись на цілковито нові художні образи.

Вирізняючись високим ступенем узагальненості, музична мова втілює закономірності багатьох видів мистецтва. Показовим аспектом цього є *мультисенсорне* сприймання та відтворення музичних образів. Ідея взаємодії та синтезу мистецтв має давнє коріння. Видатні митці різних часів намагалися втілювати її в художню практику. Огляд взаємодії мистецтв різних історичних епох свідчить про те, що поліхудожні явища динамічно розвиваються одночасно з еволюцією художньої культури. Яскравим прикладом цього є

прагнення художників використовувати в своїх творах колір і лінію як еквівалент звуку й мелодії (М. Чюрльоніс, В. Кандинський, П. Клее).

Аналогічні підходи характерні й для музичного мистецтва, де звичним стало запозичення таких «немузичних» термінів як «звукова перспектива», «перший і задній план», «тембральне забарвлення». Класичним прикладом є кольорове бачення музичного звучання (О. Скрябін, М. Римський-Корсаков). Велику значимість художньої інтеграції та мистецької ерудиції засвідчують відомі слова Р. Шумана про те, що «освічений музикант може з такою ж користю вчитися на рафаелівській Мадонні, як художник на симфонії Моцарта» [6, с. 139]. Позитивно впливаючи на розвиток мистецької ерудиції, інтеграція мистецьких знань розширює можливості художнього осягнення дійсності, створюючи сприятливі умови для становлення поліхудожнього світогляду майбутнього вчителя музики.

Відтворюючи навколишній світ, музичний твір стає також і засобом його осягнення, а в процесі діалогу між твором і особистістю виявляються різні аспекти художньої ідеї. Як специфічна форма вираження смислів особливої якості, музичне мистецтво потребує певного рівня підготовки від слухачів та виконавців. Оскільки через звукову інтонацію музичний твір узагальнює величезну кількість особистісних та соціальних ситуацій і виступає результатом емоційного пізнання світу, великої ваги набуває слуховий кругозір.

Досвід сприйняття та відтворення творів музичного мистецтва ґрунтується на вміннях особистісної інтерпретації музичної мови. Розгляд інтонації як смислового носія музичного явища (Б. Асаф'єв, Є. Руч'євська, С. Шип, Б. Яворський) актуалізує потребу цілеспрямованого формування в майбутніх вчителів музики *інтонаційно-слухового музичного кругозору*, що передбачає пізнання світоглядних засад видатних митців безпосередньо через вивчення їх музичної спадщини.

У системі мистецької освіти накопичення інтонаційно-слухового музичного кругозору найбільш інтенсивно відбувається під час вивчення дисциплін інструментально-виконавського циклу, основу яких складає робота над музично-виконавською інтерпретацією музичних творів. Живе спілкування з нотними текстами автора зумовлює можливість проникнення в інтонаційно-образний світ композитора, а процес передачі художньої інформації, закладеної в творі, сприяє становленню концептуальних уявлень про ідейно-художній смисл музики. Важливою умовою ефективного розвитку інтонаційно-слухового музичного кругозору є урізноманітнення та змістовне наповнення музично-виконавського репертуару.

Виступаючи центральною ланкою в системі інструментально-виконавської підготовки, проблема навчально-виконавського репертуару в усі часи привертала увагу музикантів-педагогів. Наполягаючи на вивченні творів, придатних відкривати світ музичного мистецтва, закликаючи не витрачати часу на виконання «банальної» музики (С. Рахманінов), порівнюючи кращі музичні твори з «прекрасним правдивим словом» (Р. Шуман), видатні композитори підкреслюють визначальну роль виконавського репертуару музиканта у становленні його особистості.

Для формування поліхудожнього світогляду майбутнього вчителя музики якісно підібраний музично-виконавський репертуар набуває методологічного значення, оскільки засвоєння характерних музичних інтонацій певного митця в процесі виконання відповідних музичних творів стає основою для розвитку уявлень про світовідчуття композиторів різних часів. У подальшій професійній діяльності вчителя орієнтиром для цілісного пізнання музичного смислу можуть стати риторичні фігури в музиці Й. С. Баха, лейтмотив «долі» в творах Л. Бетховена, оздоблені мелізматикою мелодії Ф. Шопена, поліладове забарвлення терції у фортепіанних мініатюрах Дін Шаньде. Накопичення запасу аналогічних інтонацій сприятиме розвитку мистецької ерудиції фахівця, а усвідомлення сокровенного змісту домінуючої інтонації певного митця стане кодом для розуміння світоглядних засад певних культурно-історичних періодів.

Узагальнення результатів аналізу досліджуваної проблеми зумовлює наступні висновки:

- головною тенденцією розвитку сучасної культури й освіти є ствердження духовних орієнтирів, формування своєрідного бачення краси світу, художній розвиток особистості;
  - основні напрями трансформації гуманітарної освіти спрямовані на підвищення статусу мистецтва у навчально-виховному процесі;
  - функціонування поліхудожньої освіти ґрунтується на використанні мистецтва як засобу розвитку спеціальних художніх здібностей та мислення, універсального способу стимулювання творчого потенціалу майбутнього фахівця;
  - систематичне звернення до творів інших мистецтв, використання художніх аналогій у процесі роботи над музичними творами набуває методологічного значення в професійній підготовці вчителя музики;
  - цілеспрямований розвиток мистецької ерудиції виступає ефективним чинником формування поліхудожнього світогляду майбутнього вчителя музики, сприяючи становленню досвіду цілісного осягнення та відтворення культурно-мистецьких явищ.
- Перспективи подальших дослідницьких пошуків стосуються розробки дієвих методів формування поліхудожнього світогляду особистості.

Література

1. Назайкинский Е. Понятия и термины в теории музыки / Евгений Владимирович Назайкинский. – Методологические проблемы музыкознания: сб. статей. – М., 1987. – 256 с.
2. Бузова О.Д. Поліхудожнє виховання як засіб удосконалення музичної підготовки майбутніх вчителів музики: Автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2004. – 18с.
3. Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу: Довідково-методичне видання /упоряд. М. С. Демчишин; О. В. Гайдамака. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 768 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / Оксана Петрівна Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360с.
6. Шуман Р. Избранные статьи о музыке / Роберт Шуман.– М., 1956. – 400с.

References

1. Nazajkinskij E. Ponyatiya i terminy v teoriimuzyki / Evgenij Vladimirovich Nazajkinskij. – Metodologicheskieproblemymuzykoznanija: sb. statej. – Moskva, 1987.– 256 s.
2. Buzova O.D. Polikhudozhnie vykhovannia yak zasib udoskonalennia muzychnoi pidhotovky maibutnix vchyteliv muzyky: Avtoref. Na zdobuttia nauk. Stupenia kand. ped. nauk. 13.00.02 / Nats. ped.un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2004.– 18s.
3. Knyha vchytelia dystsyplin khudozhno-estetychnoho tsyклу: Dovidkovo-metodychne vydannia / uporiad. M. S. Demchyshyn; O. V. Haidamaka. – Kharkiv : TORSINH PLUS, 2006.– 768 s.
4. Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk /Semen Ustymovych Honcharenko. – Kyiv: Lybid, 1997. – 376 s.
5. Rudnytska O.P. Pedahohika: zahalna ta mystetska: navchalnyi posibnyk / Oksana Petrivna Rudnytska. – Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2005.– 360s.
6. Shuman R. Izbrannye stat'i o muzyke / Robert Shuman.– Moskva, 1956. – 400s.

В статье анализируются проблемы внедрения мировоззренческих принципов в процесс профессиональной подготовки учителя музыки. Раскрывается специфика познания явлений музыкального искусства. Обосновывается генетическое родство видов искусств, особенности влияния художественного образа на сознание личности. Сущность понятий «полихудожественный» и «поликультурный» осмыслена в контексте глобализации культурного развития современного общества. Освещаются преимущества комплексного подхода в познании художественных явлений. Целенаправленное развитие художественной эрудиции рассматривается как эффективный способ формирования полихудожественного мировоззрения.

Ключевые слова: художественный образ, эрудиция, художественное образование, музыкальное искусство, интеграция, полихудожественное мировоззрение, целостное познание.

The problems of philosophical principles implementation in the process of music teacher training are analyzed in the article. The importance of worldview basis for the process of music teacher professional training is justified. The benefits of an integrated approach to the creative activity of students are highlighted.

The article reveals the specifics of events cognition of the musical art and features of the artistic image influence on the consciousness of the individual. The relationship between genetic affinity of arts and artistic integration is considered in the article. The necessity of the developmental potential implementation of polyartistic phenomena in order to develop of the holistic person is proved. It is defined the essence of concepts "polyartistic" and "multicultural", which are interpreted in the context of globalization, cultural development of a modern society.

The necessity of the artistic erudition development for understanding the laws of musical art is justified, the relevance of implementing of the principle of art knowledge integration is argued and the importance of the artistic analogies is revealed. The purposeful development of the artistic erudition is seen as an effective way of forming of the polyartistic worldview.

Keywords: artistic image, erudition, art education, musical art, integration, polyartistic worldview, holistic cognition.

УДК 786.2:374

Лань Сінцізюнь

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З КНР В СИСТЕМІ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті визначено та обґрунтовано принципи наступності фортепіанного навчання студентів з КНР в системі музично-педагогічної освіти України, зокрема принцип адаптації та принцип виконавської самореалізації. Визначено чинники, що впливають на адаптацію першокурсників до умов фортепіанного навчання у ВНЗ. До них належать: мотивація навчально-виконавської діяльності, організація навчального процесу у вищому навчальному закладі та самостійна робота студентів в класі фортепіано. Обґрунтовано труднощі адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ, а саме: необхідність обробки значного, обсягу інформації за короткі терміни; хвилювання, пов'язані з перехідним періодом від шкільного до дорослого життя та навчання в іншій країні; недостатній рівень сформованості навичок самостійної роботи; індивідуальні особливості сприйняття та відтворення інформації кожним студентом. Відзначено, що основою, засобом та визначальною умовою виконавської самореалізації студентів є активна виконавська діяльність, яка передбачає оволодіння необхідними знаннями у галузі музичного мистецтва в єдності з уміннями їх практичного відтворення та досвідом впровадження в педагогічну практику. На основі цих знань та умінь студентів формується професійно-педагогічна спрямованість й ціннісне ставлення до музично-педагогічної професії

Ключові слова: адаптація, виконавська самореалізація, виконавська діяльність, мотивація, навчальний процес, принципи, студенти, фортепіанне навчання.

Сучасні тенденції побудови Китаю як економічно розвиненої та політично стабільної країни передбачають створення мобільних громадських інститутів, здатних адекватно приймати та реагувати на виклики, що висуваються нашим сьогоденням. За таких умов освіта, зокрема й мистецька, набуває пріоритетного статусу, а разом з тим виникає потреба в оптимізації всіх її складових з метою підвищення якості та конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Для цього, перш за все, необхідно так організувати навчально-виховний процес, щоб студент міг одержувати відповідні знання, набувати професійних